

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 10.

Lördagen den 11 Mars

1871.

Grundlag contra eganderätt.

Hvem skulle väl kunna föreställa sig att dessa båda begrepp skulle kunna ställas fiendligt emot hvarandra, eller att grundlagen, på hvilken alla medborgares trygghet ytterst hvilar, icke skulle värna deras egendom lika väl som deras lif och frihet, utan tvärtom i ett särskildt fall tvinga vissa af dem att fråntråda lagliga rättsanspråk och afsäga sig en del af sin väl förväfvade besittning? Och likväl fins i Svenska folkets grundlag ett sådant stadgande, hvartill intet lands grundlag hafva att uppvisa något motsvarande. I 72 § Regeringsformen förekommer nemligen följande ofta omtalade stadgande:

Riksbanken förblifver under Riksdagens egen garanti och vård, så att den ostörd må förvaltas af de fullmäktige, kamrarne dertill förordna, efter de ordningar, stadgar och reglementen, hvilka redan äro gjorda eller vidare af Riksdagen göras kunna. Riksdagen allena eger att genom banken utgifva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Dessa sedlar skola, vid anfordran, efter deras lydelse, af banken med silfver inlösas.

Detta stadgande innefattar således det ovilkorliga åliggandet för hvarje individ som lefver under skydd af svensk lag att såsom liqvid för sina fordringar låta sig nöja med nominel betalning i riksbankens sedlar, huru mycket eller litet dessa i och för sig må anses vara värda. Vi hafva i äldre och nyare tider haft mångfaldiga exempel derpå, att offentliga inrättningar och enskilda personer, genom riksbankens oför-

måga att till fulla beloppet honorera sina forskrifningar, förlorat ända till fyra femtedelar af sin förmögenhet, och vi omtalade i vårt förra nummer en välgörande stiftelse, hvilken, af sin ursprungliga, åtriksbanken anförtrodda egendom, till följe af bankens förnyade bankrutter numera endast eger nitton hundra delar i behåll. Är det då orätt att säga, att det är grundlagen som gör undersåten rättslös i förhållande till dem åt hvilka han i en eller annan form anförtrott en större eller mindre del af sin förmögenhet?

Tillkomsten af detta exempellösa lagrum utgör ett sorgligt minne från den tid då fäderneslandet genom statsmakternas mångsidiga förvillelser blifvit bragt intill undergångens brant. För 1809 års lagstiftare låg det nära till hands att genom införandet af en med grundlagshelgd skyddad fiktion skapa det saknade rörelsemedlet, och genom skenet af ett mynt söka bereda lättnad för omsättningen, då verkligt mynt icke längre fans att tillgå. Det är väl bekant, att sedan riksbanken, snart nog efter den nya grundlagens införande, blef oförmögen att fullgöra sina åligganden, och nio år senare uttryckligen befriades från skyldigheten att med metalliskt mynt inlösa sina sedlar, hade dessa papper så småningom fallit långt under sitt nominella värde och gingo i rörelsen man och man emellan med en städse ogynnsammare kurs,

till dess 1830 års statsmakter beslöto att bankens silfverutvexling ånyo skulle taga sin början, men med endast fem åttendedelar af det förskrifna beloppet, så att en fordran af 128 skilling i sedlar endast betaltes med 48 skilling i silfver. De som egde fordringar från tiden omkring 1809 års revolution hade således genom realisationen förlorat tre åttendedelar af sin förmögenhet.

Sedan den tiden har myntvärdet lyckligtvis icke undergått några andra rubbningar än de smärre fluktuationer som alltid ega rum i dess förhållande till andra varor, och som göra det så fullkomligt klart, att myntet sjelft icke är annat än en vara med vexlande värden, ehuru man för bekvämlighetens skull åt den *diktat* ett slags oföränderlighet, i ändamål ett kunna bruka den till mätare för andra värden. Det skulle vara en jemförelsevis lätt sak att stifta lagar för penningarörelsen, om icke sjelfva begreppet penningar eller mynt från början blifvit omgifvet af en vidskeplig dyrkan, som alldeles bortskymmer idoleus verkliga beskaffenhet. Vi sågo nyligen i en Nordamerikansk tidskrift en definition på mynt som ställer saken i dess rätta dager. Författaren, den bekante ekonomisten *G. Hodgskins*, erinrar till en början om vissa afrikanska negerstammars sätt att drifva handel med europeerna som besöka deras kuster. Högländnegern skjuter en elefant och vill af den hvite köpmannen vid hafskusten för elfenbenet tillbyta sig krut, bly eller andra förnödenheter. Han vill ej sjelf förspilla sin tid med att färdas den långa vägen utför floden, utan anförtrovar varan för vidare befordran åt en granne, som till pant för det emottagna godset ger honom en arm-, eller fotring, eller någon annan prydnad af ädel metall, som han bär på sig. På detta sätt vandrar handelsvaran ur hand och i hand på sin väg till sin slutliga bestämmelse, och hvarje ny mottagare ger åt sin fångesman till pant något smycke, i värde motsvarande det han sjelf af en annan emottagit. Slutligen utbytes elfenbenet mot kulor och krut, bomullstyg, glasperlor eller andra den hvita handelsmannens varor, och bytesgodset vandrar hand ur hand samma väg till den rätta egaren, så att hvarje mottagare såsom säkerhet till sin fångesman afemnar samma eller likartad pant som han sjelf af denne mottog såsom vederlag för elfenbenet. By-

tena äro verkställda på slutpunkterna, och hvarje mellanhand har fått sitt smycke igen. Men detta har under tiden tjenstgjort i en alldeles ny egenskap, nemligen såsom bytesförmedlare. Således, men omvänt, är myntet en personlig prydnad, hvilken dess egare sätter i pant för en lånad handelsvara. Bästa beviset för riktigheten af den vid första påseendet något öfverraskande definitionen är att så snart myntet upphör att vara outhärligt såsom bytesförmedlare, återtager det sin egenskap af personlig prydnad eller husgeråd. Så snart cirkulationen af myntad metall i ett land blir större än rörelsen behöfver, faller dess värde i förhållande till andra varor, då guld- och silfvermynt nedsmältas och omarbetas till bröstnålar, ringar, kedjor, bordsprydnader o. s. v. Hvad som skedde hos negerstammarna längs efter de afrikanska floderna sker än i dag hos de högst civiliserade folken i Europa och Amerika.

Att regeringarne till allmänhetens bekvämlighet och kontrollens lättnad tagit förfärdigandet af mynten i sina egna händer, gör intet till förändring i denna myntets egenskap. Men med rörelsens tillväxt och de ädla metallernas dyrbarhet såg man sig, oaktadt ändamålsenligheten af de på offentligt föranstaltande vägda och prägade guld- och silfverstyckena, om efter ett ännu bättre bytesmedel, och man fann det i *förtroendet*. Den som åtnjöt oinskränkt förtroende behöfde icke blott icke gifva pant för den vara han sjelf mottog, utan kunde äfven, med den aktning för redbarhet hvaraf han sjelf var i besittning, liksom täcka en tredje person och på denne öfverlåta det förtroende han sjelf saknade, eller med andra ord, gå i god för honom och på sin borgen skaffa honom tillfälle att låna hvad han behöfde. Det blef ett yrke att hyra ut förtroende åt dem som behöfde det, och detta yrke öfvertogs af bankerna, hvilka mot real eller personlig säkerhet lånade de lånbehöfvande sina egna skuldförbindelser eller kreditsedlar. De kunde dock icke göra dessa uppoffringar af egen trygghet och bekvämlighet utan motsvarande ersättning, och denna ersättning vunno dels derigenom, att de af låntagaren uppburo en viss öfverenskommen afgäld i förhållande till den lånade sakens värde, under namn af ränta eller procent, dels derigenom att deras sedlar, i fall de åtnjöto

god kredit, kunde länge gå såsom betalningsmedel man och man emellan, innan de återkommo till bankerna för att inlösas. Men för att åtnjuta ett sådant förtroende, måste banken hålla i förråd en massa ädel metall, tillräcklig att möta de kraf som på hvarje tid sannolikt skulle inträffa, och särskildt för vår riksbank äro i dess reglemente i detta afseende nedlagda noggranna instruktioner.

Om det sunda begreppet från början varit oförvilladt af missledande lagdefinitioner, om ej Regeringsformen någonsin kallat för mynt hvad som i ingen händelse är *mynt*, men i det allra bästa fallet ett tillförlitligt *löfte om mynt*, skulle alla dessa bestämmelser om sedelutgifningsrättens maximum och minimum af den metalliska kassan vara temligen öfverflödiga. Såsom saken nu stod, hafva de å andra sidan icke heller blifvit ansedda fullt tillfredsställande, och hela de 30 sista årens riksdagshistoria visar, att ständerna alltjemt ansågo lagrummet i § 72 Regeringsformen föga betryggande. Vi ämna ej här upprepa den flere gånger framställda berättelsen om ändringsförsök, hvilka gång efter annan uppstodo och förfelades. En gång, kort efter realisationens verkställande, eller 1840, var man ense om tillsättande af det vilkor för sedelarnes erkännande såsom mynt, att de skulle efter sin lydelse med silfver inlösas, men regeringen vägrade sin sanktion åt grundlagsförändringen. Tio år senare lyckades det att få infördt det sista momentet i paragrafen, men utan all ansvarsbestämmelse för den händelse att banken skulle brista i fullgörandet af sitt åliggande, hvarigenom tillägget lagligen att tala saknar all betydelse. Det gör ett eget intryck att nu omläsa motiven för denna lagförändring i Konstitutionsutskottets betänkande af den 13 Mars 1848. Det heter deri bland annat, att ehuru genom banklagen af den 1 Mars 1830, och lagen angående myntbestämningen af samma dag, »silfverutvexlingen mot bankosedlar på gifna grunder såsom en *ovilkorlig och under alla omständigheter orubblig pligt* för riksbanken stadgas, och nämnda lagar hafva egenskapen af *civillag, beror icke dess mindre banksedlarnas kredit dessutom i väsentlig mån af förtroendet för ändanälsenligheten och sakriktigheten uti de stadgar och föreskrifter Rikets ständer i afseende på bankens förvaltning meddela*

sina fullmäktige till efterföljd». Begreppet hade ljusnat icke så litet från 1809, men man satte ännu förtroendet, hufvudsaken, i andra rummet efter lagstadganden och formsaker, och man tillade, med utomordentlig naivitet, efter några resonnement om faran för den allmänna välfärden af misstag i afseende på förvaltningsgrundsatserna, att »hvarje rättvist medel som står lagstiftaren till hands att förekomma sådant, och undanrödja farhågan för följderna, är det således en pligt att i tid använda. Ett sådant medel är bland annat, att åt bankens skyldighet till ständig och orubblig silfverutvexling mot banksedlar på stadgade realisationsgrunder gifva kraften och garantien ej blott af *civillag*, utan ock af *grundlag*». Dessa ord äro, oaktadt illusionen i afseende på hufvudsaken, märkvärdiga nog i afseende på ett par icke ovigtiga biomständigheter; de bevisa att man den tiden icke ansåg den s. k. myntbestämningens stadganden endast öfvergående, såsom motståndarne till en förändring i detta lagrums redaktion på sista tiden velat låta påskina, och de röja äfven tydligt behovet att inskränka skyldigheten för fordringsägare att mottaga liqvider i riksbanksedlar till det fall att banken verkligen inlöste dem till deras fulla värde, ehuru man icke lyckades att åt bestämmelsen derom gifva en lagligt bindande formel.

Vid de tre sist förflutna riksdagarna har frågan om borttagandet af riksbanksedlarnes tvångskurs varit med stor liflighet både yrkad och bestridd. Insigten om förnuftsstridigheten af bestämmelsen och de vådor hvarmed den vid minsta anledning hotar, kunde icke länge dröja att göra sig gällande inom den del af representationen der största sakkunskapen i finansiella ämnen befinner sig, och dertill kom vid de båda sista riksdagarna intresset för en förändring af vårt myntsystem, hvilken icke kan fullt genomföras, så länge Regeringsformen stadgar att riksbankens sedlar skola anses såsom mynt, och att de skola med silfver inlösas. Vid alla dessa riksdagar har Konstitutionsutskottet tillstyrkt att en sådan förändring i lagrummet borde hvilat till grundlagsenlig behandling, hvarigenom utslöts bestämmelsen om riksbankens rätt att allena utgifva sedlar som för mynt i riket må erkännas, samt om dess inlösning med silfver. Första kammaren har också, med

ett alltjemt stigande flertal, och sista gången nästan enhälligt, beslutit i öfverensstämmelse med utskottets tillstyrkan, under det Andra kammaren, med likaledes stigande majoritet, beslutit i motsatt syftning. Det är en stor olycka att de ekonomiska frågorna i vårt land blifvit förvandlade till politiska partifrågor, en olägenhet som icke hade kunnat inträffa, om ej okunnigheten i dylika ämnen, grundlagd genom en bristfällig uppfostran, underhölles genom pressen, hvaraf en del anser landets materiella angelägenheter af ingen betydelse i jämförelse med den allmänna rösträtten och andra abstrakta politiska doktriner, en annan del åter är uppfylld af det mest brinnande hat mot den enskilda bankrörelsen, och af denna anledning motsätter sig alla reformer, hvilka ej hafva till syftemål att rasera denna nyttiga verksamhet. En samtida, som företrädesvis egnat sig åt riksbanksmonopolets förfäktande, kunde härom dagen öppet påstå, att »Andra kammarens majoritet i denna fråga städse haft det allmänns intresse för ögonen, då bankintresset deremot varit förherrsande i Första kammaren». Han sjelf kämpar naturligtvis för det allmänna bästa, medan hvar och en af hans motståndare tagit värfning hos de enskilda intressena!

Vid denna riksdag har regeringen sjelf framställt förslag till en förändring i den omförmälda paragrafen, på det att dess betydelse icke måtte lägga hinder i vägen för den tillämnade myntreformen. Dertill kunde nu borttagandet af ordet *med silfver*, eller tilläggandet af ordet *eller guld*, hafva varit fullt tillräckligt, men kongl. maj:t finner det vara af synnerlig vikt att den tillämnade förändringen blifver mera omfattande. »Redan den tvetydigheten», säges det i den kongl. propositionen, »som obestriddigen ligger i paragrafens nuvarande lydelse, manar kraftigt härtill, och behöfvat deraf växer, ju mer den uppfattning gör sig gällande, att sedlarnes fortfarande erkännande såsom mynt är fullkomligt oberoende af riksbankens förmåga att fullgöra sin i sista punkten af paragrafen stadgade, men redan efter allmän lag banken åliggande skyldighet, att sina sedlar efter deras lydelse inlösa». Regeringen föreslår på denna grund att utesluta hela den senare delen af paragrafen, både hvad sedelmonopol och sedlarnes inlösnings beträffar,

en redaktion, som, i afseende på tanke- och språkriktighet har ett obestriddigt företräde framför de föregående redaktionsförslagen. Hela lagrummet får derigenom följande enkla, men för alla förnuftiga ändamål fullt tillräckliga lydelse:

Riksbanken förblifver under Riksdagens egen garanti och vård, så att den ostörd må förvaltas af de fullmäktige, kamrarne dertill förordna, efter ordningar, stadgar och reglementen, hvilka redan gjorda äro eller vidare af riksdagen göras kunna.

Naturligtvis måste, enligt vår samtidas stränga dom, nu också regeringen med Första kammaren dela vanäran af att hafva uppförat det allmänns intresse och gjort sig till målsman för de enskilda bankbolagen. Vid ett sådant förhållande bör det vara Konstitutionsutskottet jemförelsevis lätt att bära vår samtidas anklagelse, derföre att det tillstyrkt kammaren att antaga kongl. maj:ts proposition till vidare grundlagsenlig behandling, ett utlåtande som just nu är föremål för riksdagens afgörande.

Oaktadt partilidelserna, för hvilka vi icke kunna hysa någon djup aktning, och okunnigheten, som icke berättigar till särdeles mycket större, har de tre sista årens arbete på detta område icke alldeles varit förloradt. Äfven de mest ifriga motståndarne till förändringen hafva insett de faror som hota eganderätten, så länge paragrafen behåller sin nuvarande lydelse, och man synes omsider hafva funnit omöjligheten deraf att allt framgent kalla *papper* för *mynt*. Men på samma gång man i formen ville gifva efter för tidsenliga redaktionsförändringar, kunde man icke motstå frestelsen att i sak måtta ett hugg mot de afskydda privatbankerna, och derför framkom vid riksdagens början en motion af hr *J. Rundbäck*, hvari föreslås att det åt senare momentet af paragrafen gifva följande lydelse:

Riksdagen allena eger rätt att genom Sveriges riksbank utgifva sedlar. Dessa skola efter sin lydelse, vid anfordran af banken med rikets verkliga mynt inlösas. Så länge denna riksbankens skyldighet fullgöres, skola sedlarna såsom lagligt betalningsmedel erkännas.

Framsteget från det närvarande må viligt erkännas: tvångskursen är borttagen, och ett missledande ord utbytt mot ett riktigare uttryck. Men motionären har på samma gång gifvit ordet *allena* en alldeles ny betydelse, hvilken påtagligen står i strid

med grundlagsstiftarens mening, och enligt hvilken hela organisationen af de sedelutgifvande bankerna skulle bevisas vara grundlagsvidrig. Vi skola icke nu vidlyftigt inlåta oss på denna fråga, utan endast i förbigående erinra, att i fall begreppet om hvad banksedel verkligen är vore oförvilladt, skulle utan tvifvel allmänheten finna förslaget, att till fördel för riksbanken beröfva de enskilda bankerna deras sedelutgifningsrätt, lika mycket eller lika litet befogadt, som om hr Rundbäck proponerat att till vinst för det allmänna inrätta kronobagerier eller kronoskomakerier, hvilka, med de enskilda yrkesidkarnes utslutande, borde förse allmänheten med bröd och skodon, af hvilka båda förnödenheters sunda, täta och fullgoda beskaffenhet undersåtarnes lif, helsa och välfärd äro i icke ringa mån beroende. Vi se nemligen ingen anledning hvarför det borde vara det offentliga mindre förbehållet att förtjena på förfärdigandet af byxor och skor, eller på tillredandet af födoämnen, än på tillhandahållandet af bytesmedel. Om staten efter hand utvidgade sin verksamhet till alla yrken, vunno ju staten sjelf jemt hundra gånger den lumpna bevillning som nu betalas af yrkesidkarne, och dermed borde väl det allmänna intresset vara betjenadt.

Omöjligheten af det framställda yrkandets godkännande, på grund af de äfventyrliga slutföljder till hvilka det skulle leda, har också i Konstitutionsutskottet framkallat en reservant, hr R. Ehrenborg, som, beredviligt erkännande «öuskvärdeheten» af den ifrågasatta indragningen af de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt, likväl finner genomförandet af grundlagsförändringen «oförenlig med helgden af den åt dessa banker redan medgifna rätt», och som anser «olämpligheten af att myntrepresenterande papper erkännes såsom verkligt mynt, och faran deraf att genom en ovilkorlig tvångskurs förlusterkunna fordringsegare tillskyndas», kunna undanrödjas utan att åt ordet «allena» gifva en så ny och vågad betydelse som den nyssnämde motionären. Han föreslår derföre att åt det senare momentet af paragrafen gifva en något förändrad lydelse, nemligen följande:

Riksdagen allena eger rätt att genom banken utgifva sedlar, hvilka erkännes såsom lagligt betalningsmedel, så länge banken icke brister i sin förbindelse att vid anfordran inlösa dem efter ordalydelsen med rikets verkliga mynt.

Denna redaktion delar med hr Rundbäck

den fördelen, att tvångskursen är borttagen, samt det olämpliga uttrycket »mynt» i fråga om sedlar utbytes mot »lagligt betalningsmedel»; och den har framför denna det stora företrädet att icke beröfva de enskilda bankbolagen en rätt som blifvit dem af statsmakterna tillförsäkrad, och för hvars borttagande behöfver bjudas, såsom oss synes, något bättre skäl än de som hittills blifvit anförda, nemligen riksbankens förespeglade vinst på hela sedelutgifningens öfvertagande, och motviljan mot de många olika färgade kreditbevisen som utgifvas af de enskilda bankerna, ehuru man visserligen icke kunnat uppgifva att någon på dem blifvit lidande. Man kan icke undgå att erkänna det väsentliga framsteg i rättsmedvetande och ekonomiskt förstånd som fått sitt uttryck i denna reservation, och den berömvärda måtta hvarmed dess författare erkänner omöjligheten att vinna ett mål, som han för egen del finner önskvärdt. Men med villigt iurymmande af alla dessa företräden framför hr Rundbäck's privatbankmördande förslag, och än mer framför Andra kammarens vid förra riksdagar uttalade obevekliga *non possumus*, har hr Ehrenborg's redaktion ett grundfel, hvilken gör det oantagligt för alla dem som i hufvudsaken äro af samma öfvertygelse med honom.

Det har nemligen länge, och icke utan skäl, varit anmärkt såsom en oförlighet, att de enskilda bankerna kunna inlösa sina sedlar med riksbankens, af hvilka de för detta ändamål hafva 13 eller 14 millioner ständigt liggande i sina kassor, samtatt de sålunda hafva rättighet att betala sina egna skulder med en annans skulder. Denna oförlighet hafva banksstyrelserna sjelfva erkänt, och de större af dem hafva också erbjudit sig att utan hinder af sina oktrojer verkställa inlösningen med silfver. I det förslag till »Lag angående hvad med betalningsmedel i särskilda fall förstås» som åtföljer myntkomiténs betänkande förbjudas uttryckligen de enskilda bankbolagen att inlösa sina egna sedlar med riksbankens sedlar, ehuru komiterade i ett annat lagförslag velat åt riksbankens sedlar förbehålla det företrädet, icke allenast att mottagas i kronans uppbörd och alla offentliga kassor — hvilket så att säga följer af sig sjelf — utan äfven att man och man emellan gälla såsom lagligt be-

talningsmedel, så framt icke annat aftal är gjort mellan de kontraherande parterna. Hr Ehrenborgs förslag utesluter all möjlighet för statsmakterna att underkasta bankbolagen en sådan förpligtelse, och sanktionerar således med grundlags helgd de allra felaktigaste bestämmelserna i 1864 års förordning om sedelutgifvande banker. Endast genom antagande af det kungliga förslaget, sådant det af Konstitutionsutskottet föreslås att bli hvilande till grundlagsenlig behandling, vinnas alla de fördelar som blifvit åsyftade, så väl i afseende på den af båda statsmakterna såsom önskvärd ansedda myntreformen, som äfven i afseende på möjligheten att göra tidsenliga ändringar i lagstiftningen för de enskilda bankbolagen, på samma gång det erbjuder alla tillfällen att genom särskild civillag åt riksbankens sedlar bereda de företrädesrättigheter man kan anse önskvärda. Reservantens paragraf har dessutom det stora felet att i grundlagen fixera en mer än sväfvande bestämmelse af villkoret för banksedelns giltighet såsom lagligt betalningsmedel. Hvad vill det säga, »så länge banken icke brister i sin förbindelse?» Att icke alldeles *brista* är icke detsamma som att fullgöra, och huru skall bristandet konstateras? Det är icke lätt att i en civillag formulera dessa bestämmelser, och vi våga icke ens tro att myntkomiterades försök i § 5 af deras förslag till Lag angående Riksbanken är fullt ändamålsenligt; men det blir regeringens och högsta domstolens sak att under tiden till 1873 uttänka fullt användbara och betryggande lagbestämmelser i detta hänseende, hvartill möjlighet emellertid endast kan vinnas genom antagande af det kungliga förslaget.

Vi hafva härmed uttalat vår tanke om hvad som nu bör ske. Vi hafva hört åtskilliga betänkligheter framställas mot borttagandet af grundlagsföreskriften om det ovilkorliga betalningsmedlet, och den viktigaste deribland är den befarade svårigheten att på aflägsna orter anskaffa silfver för påkommande liqvider. Vi erinra i anledning deraf, att det i de flesta fall blefve vanskeligare för fordringsegaren att mottaga silfver än för gäldenären att leverera det, och svårigheten för den senare blir då icke större att anskaffa silfver än nu att anskaffa riksbankssedlar, hvilket man ser en och annan formalist till fordringsegare stundom göra

till vilkor för liqidens godkännande, ehuru han vet att de enskilda bolagens sedlar äro för honom lika användbara som riksbankens. Dess utom må man ihågkomma, hvilken försvinnande liten del af alla liqvider i ett land nu för tiden verkställas med mynt, eller ens med sedlar. Banksedelns betydelse minskas med hvarje sund utveckling af krediten. Vi hafva en fjerdedel mindre sedlar i rörelsen nu än för 30 år sedan, ehuru affärens sedan den tiden mångdubblats; en mängd fordringar qvittas utan behof af myntrepresentativ; obligationer och andra valutor hafva blifvit ett vanligt betalningsmedel i de stora affärerna, liksom vexlar och postinvisningar i de medelstora, samt *checks* eller anvisningar på tillgodohafvanden i bankerna uti de mindre. Med kreditens behöriga ordnande skall det komma derhän att man mer och mer lär sig umbära banksedeln, isynnerhet på de smärre beloppen. Redan nu har Bankoutskottet enhälligt fattat det riktiga beslutet att föreslå riksbanksettornas indragning, till vinst för alla utom sedelskrifvarne; en annan riksdag skall gå vidare på samma bana, och de enskilda bolagens femmor torde komma närmast i ordningen, för att i en icke aflägsen framtid draga tiorna med sig. Det är derföre enligt vår tanke en mer än klen spekulation att beräkna någon lysande framtid för riksbanken, genom att i dess händer monopolisera all sedelutgifning. De enskilda bolagen kunna ej ens nu bruka sin sedelemissionsrätt i dess fulla utsträckning, och limiten kommer att med hvarje år sammankrympa, utan att lagstiftningen dertill behöfver något åtgöra. Rörelsens egen natur, *la force des choses*, verkar dertill mäktigare än förordningar.

Vi hafva endast några få ord att tillägga i afseende på utsigtarna för myntreformen, hvilken motståndarne till förändringen i § 72 R. F. påstå hafva blifvit genom det nyss slutade kriget så förminskade, att en grundlagsförändring af denna anledning skulle hafva blifvit alldeles obehöflig. En samtida har nyss yttrat detta, och på samma gång gifvit kongl. maj:ten vänlig påminnelse att af de senare tidernas händelser, hvilka bragt »den stat som representerar guldmyntfoten» ur dess förra maktställning och gifvit en afgjord öfvervigt åt representanten af silfvermyntfoten, draga den slutsats att frågan om antagande i vårt land af en guldmyntfot *härigenom*

blifvit undanskjuten till en framtid som vi väl knappast få upplefva.» Man kommer sanningen långt närmare, om man säger att endast Tyskland, Holland och de nordiska länderna hafva en oblandad silfvermyntfot, ty i Ryssland är halfimperialen lika mycket värdeätare som silfverrubeln, och till och med en tysk stat, Bremen, har guldthalern; Österrike har liksom vi delvis biträdt Paris-konventionen, och hela vestra och södra Europa från Schelde till Donau har guldfrancfoten. Sjelfva Tyskland, der manhaft mesta betänklighet vid det franska systemet, är redan inom de finansiella kretsarne temligen ense om nödvändigheten att antaga guldstandard, med guldkronan eller den dubla Friedrichsd'or såsom räkneenhet. Men det är all anledning till att inströmmandet i Tyskland af flere milliarder franskt guld skall tvinga fransystemet på tyskarne, och att Frankrikes underlägsenhet i kriget, långt ifrån att fördröja myntreformen för everdliga tider, tvärtom skall påskynda dess genomförande. Att tyskarne sjelfva tänka så, derpå skulle vi kunna anföra slående exempel.

Det är flere andra påståenden i vår samtidens uppsats som icke tåla att skärskådas närmare. Han säger att den som vill trygga sig mot framtida myntförsämring redan nu kan göra det, genom att låta skriva förbindelserna i silfver; ja i vigt silfver, men icke i mynt silfver, hvaremot grundlagen lägger ett gifvet hinder, och dess utom grunda sig icke alla fordringar på skriftliga förbindelser. Än innehafvarne af riksbankens sedlar? De kunna åtminstone icke rädda sig, och någon måste väl innehafva dem under värdeförsämringen. Han säger, att det icke skulle vara så angenämt att få i vårt land introducerad en affärsverksamhet som har till föremål att spekulera på skilnaden i olika myntsorters värden; liksom vi ej i ett århundrade haftagio på våra sedlar, och liksom ej hvarje svensk som reser utrikes måste lära sig den måttliga konsten att iakttaga kurskillnaderna! En mängd andra likartade saker måste vi förbigå. Men vi kunna ej lemna oanmärkt, att han, genom ett argument som han an-

för mot de enskilda bankernas *à vista* förbindelser, i grund utdömmar riksbankens konsolidering i ändamål att kunna öfvertaga deras funktioner, i det han påminner om svårigheten, ja omöjligheten, att i tider af oro realisera de räntebärande obligationer hvilka skulle utgöra bankens genom dess hopade vinster förstärkte grundfond. Eller skulle riksbanken kanske besörja hela landets penningarörelse utan *à vista* förbindelser och lemna kreditivtagarne 30 dagars vexlar i stället för sedlar? Han säger vidare, att »kommer krigsfaran öfver oss, blir det därför en absolut nödvändighet att genast påbjuda tvångskurs för riksbankens sedlar, hvilken fördel då naturligtvis äfven kommer privatbankssedlarne till godo». Så är det nu, men detta förhållande skulle genom grundlagsförändringen kunna bringas att upphöra. Han förblandar påtagligen tvångskurs med moratorium. Båda delare hafva blifvit påbjudna i Frankrike, till lika stor skada för rörelsen. Hvad upplysta franska finansmän tänkte om den förra, kan han se i ekonomisternas tidskrift för Juli och Augusti 1870 och anorstädes; öfver allt ökade den förlägenheten. Vi hoppas derföre att vår regering, med sådana erfarenheter för ögonen, skulle betänka sig två gånger, innan hon under likuande förhållanden lyste tvångskurs på riksbankens sedlar. Allt bjuder oss således att i närvarande ögon lick icke undanskjuta det medel som erbjudes oss, till att med full frihet ordna vår privatbankslagstiftning, i hvilket syfte sådant må finnas vara med det allmännas intresse öfverensstämmande, samt att i en icke allt för aflägsen framtid vinna en sådan förändring i vårt myntsystem, att de stora årliga förlusterna på det inträngande sämre danska och norska speciemyntet undvikas, att vi må slippa öfverbetala våra importvaror utan att derföre få bättre betaldt för de exporterade, och att vårt mynt blir erkändt på den utländska penningmarknaden, hvaraf saknaden under det närvarande systemet på mångfaldigt sätt ådrager oss missaktning och förluster.

Arbetare-frågan.

III.

Vi hafva i ett par föregående uppsatser sysselsatt oss med det slags arbete som tillhör fabriksindustrien och de stora städerna, men detta uttömmar ej begreppet, och vi skola därför denna gång kasta en blick på den arbetareklass som hos oss är den i antal vida öfvervägande, nemligen den som tillhör jordbruket. Redan för tjugufem år sedan, då statkarlsväsendet och det af åkerbruket beroende proletariatet i hög grad sysselsatte den allmänna uppmärksamheten, ansågs antalet af personer tillhörande statkarlarnes och backstugusittarnes familjer uppgå till omkring 600,000, eller en sjettedel af hela befolkningen, och man torde utan öfverdrift kunna antaga, att det, med jordens både extensivt och intensivt stegrade odling, numera uppgår till fulla millionen.

De bekymmer som den tiden uttalades för tillväxten af statkarlsklassen hafva lyckligtvis icke besannat sig, och mer än en bland de män som då yrkade på de lagstiftande makternas ingripande, för att hindra den fria öfverenskommelsen mellan arbetsgivare och arbetstagare angående formen för arbetets betalning, torde i detta ögonblick lyckönska sig att hans yrkande icke blef villfaret. Den kraftiga utvecklingen af vår hufvudnäring har, i förening med de två sista årtiondenas nitiska bemödanden för en förbättrad folkundervisning, i betydlig mån afväntat faran för ett jordbrukande proletariat, och fattigvårdstungans tillväxt i några af våra landtkommuner torde svårigen kunna anses i någon öfvervägande grad härröra från statkarlsklassen. Vi hafva ingenting liknande dessa *agricultural gangs*, hvilka på senare tid uppstått i några delar af östra England, och som beståder att entreprenörer värfva en mängd såväl män som isynnerhet kvinnor och barn, och i massor uthyra deras arbete på kortare tider åt sådana jordbrukare som deraf äro i behof, mot en ersättning som, då ledarens vinst blifvit afdragen, med knapp nöd förslår att fylla människonaturens allra oundgängligaste behof. Det fins beklagligtvis äfven hos oss en stor massa af nöd som människokärleken icke kan afhjälpa, men den är ej jemförlig med det elände som kan iakttagas i många rikare länder, och

det kan med säkerhet påstås, att så vid det är fråga om jordbruksarbetarne, ställningen, långtifrån att vara försämrad från hvad den var för tjugu år sedan, tvärtom från denna tid blifvit märkbart förbättrad.

Det ligger i naturen af jordbruket, hvars förnämsta kapital förblifver fastläst i sjelfva grundegendomen, att någon *arbetets organisation*, åsyftande att äförfvandla det aflönade arbetet till delaktighet i sjelfva rörelsen, icke gerna kan ifrågakomma, framför allt därför att arbetarne icke hafva någon sådan sammanhållning sins emellan, eller sådan vana att diskutera sina gemensamma intressen, som städernas i större massor sammanboende och i frivilliga föreningar samverkande arbetare. Det är egentligen filantropier och politiska agitatorer som tagit deras angelägenheter om hand, och man har bland de senare nyligen sett en författare påstå, att samhället fordrar en sådan fördelning af jordegendomen hvarigenom hvarje arbetare skulle få sin egen torfva (se *Framtiden* 1869 h. 7, afhandlingen »Politiska betraktelser»). Denna skriftställare har emellertid närmast för ögonen det politiska syftmålet, att genom arbetsklassens upptagande i full samhällig befogenhet förändra den jordegående allmogens maktställning till förmån för den rena demokratin, emedan han trots sig iakttaga, att »arbetets resultat (d. v. s. den genom fullgjordt arbete förvärfvade besittningen) är gjord gerning, är stillestånd, hvaremot den egentliga arbetaren är i allmänhet, *ceteris paribus*, mera *idealist* än representanten af egendom», och följaktligen ett användbarare verktyg i den demagogiska samhällsförbättrarens händer. Sådana funderingar kunna vi lyckligtvis tills vidare helt och hållet lemna ur räkningen. Så länge *idealisterna* icke lärt sig att lefva af väder och vind, utan för sin timliga tillvaro behöfver föda, värme, ljus och kläder, till hvilkas förvärfvande ingenting annat än arbetet kan gifva honom medel, är det för honom utan tvifvel bäst, att han fortfarande får sälja sitt arbete på den marknad der han får det högst betaldt, men dertill fordras att han icke fastläses vid en jordfläck, på hvilken han endast kan nedlägga en mindre del af sin

arbetskraft och som derfor äfven blott i ringa mån kan bidraga till hans utkomst. Ett annat är förhållandet med sådana jordafsöndringar som genom sin naturliga beskaffenhet medgifva en sådan intensiv behandling att egaren deraf har sitt fulla uppehälle, eller också erbjuda honom ett passande hemvist, i den händelse han genom handverk eller andra binäringar har fullt tillfälle till en oafbruten och inkomstgifvande sysselsättning.

Den enda organisation som behöfves och, hvad mer är, den enda som är möjlig för arbetet, så väl vid fabriker som vid landtbruk, är den riktiga inrättningen af arbetarens sianelag. Genom en god uppfostran utvecklas hans intelligens och hans sedlighet, hvarigenom icke allenast hans arbete får ett högre värde, utan äfven hans person ingifver ett ökad förtroende, som gör det lättare för honom att vinna en förmånlig sysselsättning. Det största hindret för en landbruksarbetare att erhålla tjänst är, näst dåliga personliga lefnadsvanor, det ytterliga armodet, som ingifver husbonden den förklarliga farhågan att han inom längre eller kortare tid skall få en hel familj af fattighjon att försörja. Vi hafva icke här att göra med den frågan, huru vida det är fördelaktigare för jordbrukaren att begagna jordtorpare eller ogifta drängar eller statfolk: alla tre sätten hafva sina fördelar och sina olägenheter. Hufvudsaken är att arbetaren, hvilkendera af dessa klasser han må tillhöra, tidigt vänjer sig att rikta sina tankar på den kommande dagen och för dess behof aflägga en aldrig så liten sparpennning. Sedan det första svåra steget till hushållning är taget, är det andra jemförelsevis lätt, och de följande tagas nästan utan alla bemödanden. Det är sedan sparbankerna på landet blifvit allmänna, som man kan spåra en bestämmd förbättring i jordarbetarens ställning, och det är nu mera ingen sällsynthet att just dessa stat torpare, hvilkas ställning för ett par decennier ansågs så försvifad, hafva ganska vackra behållningar, vare sig i sparbanksboken eller på husbondens kontor. Dessa äro i regeln äfven de dugligaste i sitt yrke, och deras belägenhet är i intet afseende sämre eller otryggare än jordtorparnes, ty det lilla kapital dessa senare måste nedlägga i snart förslitna inventarier blir för de förre genast ränte-

bärande, och tillväxer sedan småningom utan allt åtgörande å deras sida. En erfaren landtbrukare sade oss en gång, att han kunde utan fara att misstaga sig beräkna sina statdrängars arbetsduglighet efter deras bokfordringar; den som en gång kommit upp till tusen rdr:s behållning, och sådana fall äro icke längre några sällsyntheter, har icke allenast, genom medvetandet om en besittning som han genom egna bemödanden skapat, ett lugn och en trygghet för framtiden som ger honom håg och liflighet i hans förrättningar, utan han kan äfven använda en del af afkastningen på att förhöja sitt och de sinas timliga välbefinnande, hvilket ytterligare stegrar hans arbetskraft och höjer hans moral.

Men för att uppnå en sådan ställning behöfs ett eggelsemedel att lifva pligtkänslan, och det heter hopp. Med den dystra utsigten för ögonen att, arbeta hur mycket man vill, slutligen falla fattigvården till last, mattas snart krafterna, och de redligaste bemödanden qväfvas af förtviflan. Det fordrades för arbetaren oundgängligt en hjälp utifrån, en vänlig hand, som icke nöjde sig med att peka på målet utan äfven understödde de första stegen i den rätta kosan. Denna hjälp har icke uteblifvit. Det stannade icke vid inrättningen af sparbankerna; i deras spår kommo ränteförsäkringsanstalterna, som visade en genare väg än den blotta besparingens, derigenom att insättarne sammanfördes i ett bolag, der de öfverlevande blifva arstagare till de bortgångne, hvilka icke längre behöfva några utdelningar. De första kapital- och ränteförsäkringsanstalterna stiftades redan för tjugu år sedan, samtidigt med den lifliga filantropiska rörelse till förbättrande af de arbetande klassernas ställning hvarom vi i det föregående erinrat. Men dessa bemödanden verkade endast ganska långsamt; ränteförsäkringsanstalterna förblevo länge okända och obegagnade, medan de sangviniska människovännerna famlade efter storartade och vidtomfattande föreningar, som skulle på en gång angripa det onda i alla dess rötter. Vi minnas från denna tid ännu en liten skrift, kallad »Betänkande öfver vår tids samhällsfrågor», afgifvet af Jönköpings läns hushållningssällskap genom för ändamålet utsedde komiterade.

De föreslogo organiserandet af en »förening för allmänt och enskildt väl», afsedd att i första rummet verka till väckande af en kristlig anda, och på denna väg äfven till sedlig och ekonomisk förbättring. Tanken var mera välmenande än praktisk, och churu, såsom vi tro, ett menniskoölskande samfund i någon liknande syftning någon tid derefter verkligen kom till utförande, är det oss icke bekant att det tagit någon verksammare del i lösningen af hvad man den tiden kallade den sociala frågan.

Men efter hand klarnade föreställningarne, och tio år senare stiftades, i samma län från hvilket tanken på det stortartade företaget hade utgått, en uteslutande praktiskt ekonomisk inrättning under namn af *Jönköpings läns pensionsförening*, till hvilken sedermera slöto sig Elfsborgs, Blekinge och Skaraborgs län. I denna anstalt göra kommuner och enskilda godsegare insättningar för barn som födas inom deras områden, vanligen med det vilkor, att om den för hvilken insatsen gjordes aflider innan han kommer i besittning af någon lifränta, skall hans behållning användas att betala insatsen för nyfödde, och så vidare i oändlighet. Enskilda donationer, bland hvilka Stålhammars, för underhafvande vid Salsultsgodset, och den Liljenstolpeska, för Stenbergas församling i allmänhet, tillkommo samtidigt och i liknande syfte. Samtliga dessa inrättningar grunda sig på den beräkningen att för hvarje 10 rdr som insattes vid ett barns födelse erhålles vid dess sextionde år en lifränta af 40 rdr. Men för att betrygga pensionsinrättningens bestånd, skall pensionären afträda första årets inkomst till fördel för 4 barn hvilka samma år födas, och i några fall är stadgadt, att den pensionär som vid tillträddandet är bosatt i en annan kommun skall afstå ännu ett års ränta till förmån för barnen i sin födelsesocken. På liknande grunder lærer nyligen hafva blifvit inrättad en ny kapital- och ränteförsäkringsanstalt i Skaraborgs län, der likväl, om vi äro riktigt underrättade, intet förbehåll är gjort om återbetalning i händelse af dödsfall, hvarigenom pensioneringen kan börja redan med fyllda 55 lefnadsår. Intresset för denna nyttiga sak har i detta län varit särdeles lifligt, och man har exempel på hela kommuner, bland andra den lilla

Ledsjö församling af endast 1000 inbyggare, der ledamöterna enhälligt beslutit att underkasta sig en frivillig beskattning, för att åstadkomma medel till grundande af lifräntor för alla barn af obemedlade föräldrar som födas inom samhället.

Det samlade kapital hvars afkastning årligen kan användas till inköp af lifräntor ensamt i de ofvannämnda fyra länen uppgick vid årets början till mer än 220,000 rdr. Räntan deraf representerar, för att icke tala om de frivilliga tillskotten, en summa af 11,000 rdr för hvilka årligen inköpas räntor, hvilka om 55 å 60 år åter representera 4 gånger så mycket, eller 44,000 rdr i nya lifräntor hvarje år. Det behöfs således endast 10 år från första pensionsbetalningen för att ensamt af denna fond hafva åstadkommit en årlig räntefkastning, mer än tillräcklig att betrygga ett par tusen människors ålderdom.

Men det menniskovänliga nitet har icke stannat härvid. I slutet af 1869 stiftades i Stockholm för ett likartadt ändamål *Fosterländska Föreningen*, med närmaste ändamål att till en början genom tillskjutande af förvaltningsprocenten lätta och uppmuntra insättningar i härvarande kapital- och ränteförsäkringsanstalt, men det stora deltagande hvarmed sällskapet syfte omfattades, och de rikliga fonder som genast från början ställes till hennes förfogande, hafva gjort det möjligt att redan nu i en ganska vidsträckt mån direkt verka för det goda ändamålet. Derförutom har styrelsens ordförande, en af landets största, liksom en af dess mest högsinnade godsegare, för egen del tillkännagifvit, att han årligen i ränteförsäkringsanstalten insätter 5 rdr för hvardera af de mer än 200 barn som i medeltal födas bland hans underhafvande, utom andra tillfälliga understöd, hvarmed han uppmuntrar de föräldrar som sjelfva göra sådana insättningar. Då, efter de för dessa anstalter uppgjorda grunderna, hvarje insats för ett nyfött barn är efter 55 års tid fyrdubladt och derå för personens återstående lifstid erhålles 9 till 10 procents ränta, representerar denna endamans stortartade frikostighet efter ett halft århundrade ett pensionsbelopp af 4000 rdr och lika mycket vidare för hvarje år gäfvorna fortvara. Man kan väl säga, att de barn som vid inträdet i lifvet sålunda omhuldas med välgärningar enligt det gamla

ordspråket födas med en silfversked i munnen; känslan af den trygghet som genom människors godhet är försäkrad åt deras ålderdom måste nemligen verka välgörande genom hela deras lif och uppmuntra dem att genom egna ansträngningar utvidga det oberoende hvartill andra lagt grundvalen.

Det är för öfrigt icke nödvändigt att insättningarne skola ske genast vid ett barns födelse, ehuru detta naturligtvis är det fördelaktigaste; äfvenledes kunna de göras senare och i smärre belopp på olika tider. Genom allmänt spridda underrättelser och tabeller kan hvar och en lätt erfarva hvad han vinner med jemförelsevis obetydliga uppoffringar; vi tillåta oss endast att ur en i *Läsning för Folket* för sistlidet år införd uppsats, kallad »Fosterländska Föreningen och Lifränteanstalter», återgifva följande få rader, som i sanning äro värda att inskräpas hos folkets barn i jemnbredd med a b c d och katekeslexorna:

Om en person från sitt 18:de till och med sitt 29:de år hvarje vecka inbesparar 25 öre — och hvilken idog arbetare skulle ej kunna det om han blott vill? — så har han vid 55 års ålder ett samlat kapital af 1461 rdr och erhåller följaktligen en pension af 146 rdr, ett rätt vackert resultat af så små besparingar; fortfar han dermed ännu 10 år, så skulle årliga utdelningen blifva mer än 200 rdr, en *hjelp*, ett *tillskott*, större än det som mången gång utgör en ålderstigen arbetares hela förtjänst.

Den som ännu för ganska kort tid sedan vågade tala om nödvändigheten för hvarje människa att söka oberoende och välstånd — hvilket är något helt annat än *rikedom* — möttes vanligen från skilda håll med de föraktfullaste tillmälen: han var en materialist, en okristen, som icke visste att människan lever icke allenast af bröd, och han var en folkets fiende, en penningmänniska, som icke kände någon annan mätare af människovärdet än guldet. Det är ett stort framsteg att man nu mera kan erinra om nödvändigheten för människan, som behöfver mat, kläder och husrum, att äfven skaffa medel till behöfvens fyllande, utan fara att förkättras af andra än måhända det yttersta pietistiska och det yttersta demokratiska partiet, hvilka extremer gerna mötas i den beqväma sedeläran, att mot sig sjelf och sina medmänniskor har man inga ekonomiska pligter att uppfylla. Det börjar tvärt om lyckligtvis

mer och mer ingå i den allmänna öfvertygelsen, att det icke fins någon andlig sjelfständighet utan yttre oberoende, och ingen möjlighet att, så vidt det här i lifvet kan ske, uppfylla ändamålet med vår tillvaro, om vi ej stå på vår egen ekonomiska botten, så trång den ock må vara, och i hvarje ögonblick äro i stånd att, såsom det så uttrycksfullt heter, göra rätt för oss, liksom det är de efter ljus sträfvaande varelsernas ovilkorliga behof att skaffa sig de timliga vilkoren, eller sjelfva bränslet, hvarförutan intet ljus kan fortvara att brinna. Denna sanning har blifvit ganska varmt behjertad af arbetarne; de inse ganska väl att ekonomiskt oberoende är första vilkoret för dem att förbättra sin sociala ställning, och genom en god uppfostran öppna vägar för sina barn till att ytterligare förbättra den. De hafva redan lärt sig inse, att ingen är arbetarens verkliga vän som icke nitälskar för hans ekonomiska förkofran, och att de röster som ännu någon gång i motsatt syfte höjas från det litterära proletariatets läger föra sin egen talan men alldeles icke hans. Genom att sönderslita detta förnedrande ledband och sjelf taga vara på sina intressen, har arbetsklassen i vårt land, och särskildt i våra större städer, afgifvit en hedrande medborgerlig kompetensförklaring, och ju beslutsammare de framgå på denna bana, desto hastigare närma de sig det önskningsmål de med lätt förklarlig otålighet för sig uppställt, nemligen delaktigheten i de så kallade politiska rättigheterna. Vi hafva redan mer än en gång uttalat vår öfvertygelse, att deltagandet i de offentliga angelägenheterna bör efter hand utsträckas till allt flere af samhällets medlemmar, dock endast i den mån allas gemensamma välfärd derigenom kan befrämjas. Vi hafva äfven villigt medgifvit, att den förmögenhetssiffra som för det närvarande är vilkor för rösträtt till riksdagens Andra kammare icke bör vara någon oföränderlig gräns, utan att den kan och bör nedflyttas i samma ögonblick det visar sig, att utanför eller nedanför densamma fins en klass lika väl vuxen att utöfva denna rätt som mängden af dem hvilka befinna sig ofvanför. Vi tvifla icke på att så kan vara förhållandet, men vi skulle önska att se tydligare bevis derpå än de som hittills framträdt. Ett sådant bevis

är den styrka hvarmed nästan alla rikets arbetareföreningar uttalat sin önskan om ett skyndsamt ordnande af våra försvarsangelägenheter, och sin beredvillighet att för sin del för detta ändamål göra alla dertill erforderliga uppoffringar. Ett annat, ännu förtjenstfullare, är det tydliga uttalandet från flere föreningar att de icke mot ökade personliga åtaganden afse att tilltvinga sig ökade personliga fördelar. Ett ytterligare bevis skulle man kunna söka i den onekliga skicklighet hvarmed några af föreningarne, eller deras styrelser, ordnat sina ekonomiska angelägenheter. Det fordras dock enligt vår tanke något mer för att motivera en förändring i en jemförelsevis ny lag, och det vore i arbetarnes intresse mycket önskligt, att de ådagalade ett större allvar i utöfningen af den rätt som för närvarande är dem beskärmd, att deltaga i de kommunala angelägenheterna. Det har å deras sida som yrkat förändringar i den kommunala rösträtten varit anfördt, att den hvars röst väger så litet som de lägst beskattade städernas invånarnes icke kan hafva något intresse att infinna sig vid sammankomsterna. Resonnementet är lika oskickligt som oberättigadt. Man går ej till offentliga öfverläggningar för att utöfva en makt, utan för att uppfylla en pligt, och den som försmår att uppfylla den senare har ingen rätt att utöfva den förra. Nu har också erfarenheten ådagalagt, att den nedsättning i röstmaximum som af sista riksdagen bestämdes för städerna, och som lade en afgörande inflytelse i de smärre röstegarnes händer, i fall de ville förena sig, långt ifrån att lifva nitet för de kommunala åliggandena, synes hafva ytterligare försvagat det, i det att antalet afgifna röster varit i ständigt nedgående, så att på intet ställe röstas med mer än halfva röstmängden, men på många ställen knappast med sjettedelen. Och man må väl märka, att det ej är de stora röstegarne som försummat sig — de passa nog på sin sak — utan de små, som borde finna så angeläget att häfda sin rätt, för att icke genom försummandet deraf gifva vapen i deras händer som säga att de hvarken vilja bruka eller behöfva den.

Det är ännu en sak som bör väl märkas i fråga om den kommunala befogenheten, nemligen att diskussionens rätt

är lika öppen för den lilla som den stora röstegaren. Den arbetare som är taxerad till en eller ett par hundra riksdalers inkomst står i intet fall i någon sämre ställning än den unge juristen, som med en rätt aktningsbjudande bildning ännu ej hunnit få en syssla med lön, eller den unge läkaren, som, för att gifva sig namn och anseende, nödgas under flere års tid sköta fattiga för intet. Man har sett att den lysande kretsen af hufvudstadens fullmäktige icke är stängd för den simpla arbetaren; må han bemöda sig att der göra sig hörd. Det sunda enkla förståndet kommer ofta längre än den boklärdas klyftighet, när det understödes af redbarhet, uppmärksam aktgifvelse och outtröttligt nit för det allmänna bästa. Det är ingalunda otroligt, att många arbetare skulle ganska väl fylla sina platser såsom stads- och kyrkofullmäktige, ledamöter af skol- och kommunalstyrelser, eller innehafvare af tillfälliga förtroendeuppdrag, samt att de skola kunna gifva goda bidrag till diskussionerna, der sådana förekomma. Hvarför vilja de då icke framträda och genom personliga bemödanden grundlägga rättigheten till det inflytande som för ingen klass, såsom klass betraktad, längre utgör något privilegium?

Vi måste tillägga ett ord ännu, för att bemöta en åsigt som vi nyligen funnit uttalad i en enkom för arbetare utgifven tidning. Gif oss, sades det, politiska rättigheter, såsom en uppmantran för vårt välförhållande, och vi skola tyst och lydigt stå vid dörren, utan anspråk på att blanda oss i samtalet. Detta yttrande röjer en nog felaktig föreställning om den politiska befogenhetens väsende. Annorlunda tänkte den klass som, genom ständsinrättningen utesluten från politiskt inflytande, först erhöll valrätt och valbarhet till riksdagen genom den nya representationsordningen. I mer än femtio års tid eignade sig dess mest utmärkte män frivilligt åt det allmännas tjänst, såsom författare, stiftare af allmännyttiga föreningar och under en mängd andra former. De hade således fått dokumentera sig. Den som grundlagen ger inflytande på samhällets angelägenheter har icke rätt att stå vid dörren och tiga, ej heller är han inkommen i rådsförsamlingen för att först der begynna sin uppfostran. Man lär så länge

man lefver, och genom att lefva med i samhällets lif förvärfvar man med hvarje dag nya erfarenheter, men man måste redan vid första inträdet veta att uppfylla sina pligter, ty i annat fall vore ju samhällets bästa prisgifvet åt oerfarenhetens vådliga experiment, och den offentliga lag-

stiftningen är allt för dyrbar att tjena till öfningsfält för alldeles opröfvade krafter. Man skulle kunna säga om deltagandet i allmänna värf detsamma som vi nyligen någonstädes sett sägas om kriget, att det icke är skolan utan examen.

Minnen från Sedan.

Souvenirs de la Campagne de Sedan.
Conférences données à Stockholm, Copenhague, Upsala et Gothembourg, au profit des français victimes de la guerre par *Franck Puaux*, Ancien aumônier de l'armée de Mac-Mahon. Se vend au profit des ouvriers Suédois à Paris. Stockholm P. A. Norstedt & fils 1871. Pris 1 rdr rmt.

Den talrika allmänhet som för några månader sedan fylde vetenskapsakademiens hörsal de båda aftnar då pastor Puaux, på det enkla och gripande språk som är honom eget, föredrog sin sorgliga saga från den första perioden af det gräsliga krig som vi nyss sett slutas, skall säkert med nöje tillägna sig den skriftliga uppteckning deraf, hvilken den högt värderade föreläsaren nu låtit utgifva till förmån för de svenska arbetarne i Paris. Det är icke den vackra och grannliga uppmärksamheten mot det folk hos hvilket han åtnjuter gästfrihet och sympatier, som ger dessa blad deras enda värde. Vi kunna försäkra, och våra läsare kunna sjelfva öfvertyga sig derom, att det muntliga föredraget icke förlorar på att läsas. Det visar sig tvärt om, att framställningen, i all sin rörande flärdlöshet, är utomordentligt väl beräknad att fångsla uppmärksamheten och deltagandet. Det är inga stora vyer, ingen apparat af politisk och strategisk visdom, utan små väl begränsade taflor, men oändligt gripande genom sin omedelbara sanning. Vi se här det cyniska lättsinnet hos de befalande; vi möta Napoleon i hela hans ståt, då han, kall och slö som vanligt, till utseendet åtminstone, i sin fyrspända vagn och omgifven af sina guldsmidda pretorianer, ilade sin nedgående stjärna till mötes, utan att helsas af några andra bifallsrop än några pojkers; vi återfinna i en af Londons klubbar, kort efter Sedan, hertigen af Gramont vid spelbordet och cigarrren, ogeneradt förklarande

att det icke hade varit någon konst till att undvika kriget. Vi påminnas om Palikaos skrytsamma lögner om franska arméer som inryckt i Tyskland, och vi läsa med förtrytelse, att den auktoriserade lögnen icke var inskränkt till de officiella kretsarne, utan att äfven tidningarne voro smittade af det allmänna förderfvet. Ett litet nyhetsblad, *Le Petit Journal*, kunde den 4 September berätta om en stor seger som fransmännen vunnit vid Sedan, och derpå skörda en afsättning af en half million exemplar. Det var den ena sidan af medaljen.

Mot dessa illusioner gör den hemska verkligheten en fasaväckande kontrast. Det var i byn Vouzier som hr Puaux ändtligen träffade den schweiziska ambulansen, vid hvilken han vunnit anställning, och som, tack vare intendenturens glömska vid fransmännens plötsliga aftåg för de anryckande preussarne, utan vidare föll i fiendernas händer. Det var här författaren först såg krigets eländen på nära håll. I sjukhuset som tillhörde hans ambulans lågo vän och fiende, provençalen och holsteinaren, sida vid sida. De välfödde ulanerne med sin stolta hållning, sin öfverraskande ortkänedom, sina stora pipor och sin ännu större appetit, bilda en slående motsats mot de fattiga flyktingarne från Falaise och Bazeille, de stympade öfverlevorna från Wörth och Gravelotte. Der äro några skakande bilder, hänförliga till krigets genre-stycken, såsom i ett hörn af bataljfältet vid Beaumont en grupp af fem soldater, öfverraskade i det ögonblick då de voro samselsatte med kortspel: korten voro ännu i deras händer; vid deras sida låg en officer, som blifvit träffad under det han läste i en öppen bibel.

Det var från Bazeille, säger författaren, som den store Turenne, eljest bördig från Sedan, för nära tvåhundra år sedan före-

tog sitt röfvetåg till det bayerska Rhein-Pfaltz. Han erinrades om denna tillfällighet, då han, bland de fiender som brände Bazeille och sköflade Sedan, träffade en massa af franska eller franskt ursprung förrådande tyska namn. Dessa preussiska officerare voro ättlingar i rakt nedstigande led från den stolta, fromma och kraftfulla ras af puritaner som Ludvig XIV:s och Bossuet's bigotteri förjagade från den franska jorden. Det var dessa hugenotter som i massa inflyttade till Brandenburg, och åt denna då råa och fattiga stat gäfvo dess första lyftning. Sålunda födes, såsom Rouher en gång yttrade under andra franska kejsardömet's storhetsdagar, och som mr Puaux upprepar efter konom, framtidens rättvisa ur stundens rättvisa. Många an-

dra drag af samma slag hafva sväfvat för våra tankar, och när vi här om dagen läste tidningarnes berättelser om den stolta revy som kejsar Wilhelm höll med sina trupper i Longchamps, innan de intogade i Paris, kunde vi ej låta bli att tänka på hans barndomsår, då han, sedan fadren genom freden i Tilsit förlorat hälften af sitt rike, lefde såsom en half landsflyktig med sina föräldrar och syskon nästan i armod uti yttersta östra hörnet af det preussiska landet, och af sin fromma svärmiska moder, under de bittraste försakelserna, lärde att vänta just det han nyss upplefvat. Men frågan är, om vågen står jemnt nu, eller om de som ännu äro barn i sin ålderdom skola upplefva ett motstycke till Tilsitfreden.

Blick på pressen.

Sedan fastlagens ingång hafva vi funnit allt mindre och mindre att auteckna under denna rubrik, och under denna vecka nästan intet. Dess märkligaste tilldragelse, att försvarsutskottet genom lotteriet med den aflagda sedeln beslutit tillstyrka indelningsverkets afskaffande, utan ersättning till statsverket, efter en öfvergångstid af femton år, samt utarbetandet af en arméorganisation enligt kapten *Mankells* förslag, har i de stora dagliga tidningarna framkallat föga mer än en kortfattad notis. *Aftonbladet* yttrar bland annat:

När nu värnepligtslagen är utarbetad efter regeringens förslag, med öfningstider och organisation bestämda under förutsättning af de indelta trupperna såsom stam, och förslag på samma gång framlägges om afskaffande af de indelta trupperna, så torde den farhågan icke vara alldeles obefogad, att hela det arbete som i utskottet egnats åt denna sak kan vara alldeles fruktlöst och förfeladt, och frågan i det mest kaotiska och förvirrade skick komma till kamrarna.

Nya Dagligt Allehanda yttrar, efter att hafva omnämnt ett från motsidan framställt förslag om införande af en efter omsorgsfullt utredande af de verkliga besvären länsvis fixerad vakansafgift för de rotehållare som icke skulle vilja fortfara med den effektiva roteringen:

Efter denna utgång på frågan tycks det icke vidare erfordras några öfverläggningar

inom utskottet, utan kommer man lättast ifrån saken på det sättet att hvardera partiet ensamt för sig uppgör motivering och förslag, det ena till utskottets betänkande, det andra till gemensam reservation.

Så kan det tyckas komma att gå till, och det vore ett väsentligt framsteg från den förut begagnade metoden att låta den ena omröstningen bestämma yrkandet och den andra motivet, hvarigenom det händt att båda kommit att stå i olika kasus. Det vore då två utskottshalfvor i stället för en, hvilka komme med hvar sitt särskilda förslag, och det är knappast tvifvelaktigt att hvardera förslaget vunne en kammare för sig, hvarigenom hela frågan, efter som den icke kan slitas genom samfäld votering, komme att äfven för denna gång förfalla. Vi tro oss emellertid veta, att de styrande inom landtmannamajoriteten endast roat sig med att begagna hr *Mankells* förslag till kanonmat, och att bakom den *åttonde* reservationen (af 14 ledamöter) gömmer sig ett förmedlingsförslag, af den beskaffenhet, att det med några modifikationer äfven torde kunna hos Första kammaren tillvinna sig uppmärksamhet.

Nya Dagligt Allehanda har äfven öppnat en agitation mot regeringens och för hr *Rundbäcks* förslag till ändring i § 72 R. F., hvilken vi sökt bemöta i en föregående artikel.

Strödda underrättelser.

En man som var före sin tid. För icke längesedan hörde vi berättelsen om en man hvars verksamhet, som tillhörde tidigare delen af detta århundrade, är märkvärdig nog. Vi återgifva här denna berättelse sådan den blifvit meddelad af hans anhörige, bland hvilka han under namn af Gamle Morbror, ännu lefver ikärt minne.

»Gamle morbror» var gårdfarihandlare. Utrustad med ett godt hufvud, förtjente han mera än som var möjligt för någon af hans yrkesbröder, knipsluga som äfven de voro, och en vacker dag afstod han, med ett rätt vackert kapital på fickan, från sina vandringar. Han sökte jemte sin häst, ty han hade för längesedan utvecklat sin handel så att påsen blef för trång och för tung, hvilat på ett landtställe i sin hembygd. Der rann en elf med ett präktigt vattenfall, och som den hvila han eftersträfvat icke var hufvudets utan benens, så beslöt han vända sig vattenfallet till nytta. Han anlade der först en kniffabrik och sedan en stångjerns-smedja. Olycksprofeterna spådde det värsta. Sådana finnas nemligen alltid då de få se en person som tager sig något nytt före. Men »gamle morbror» hade, som sagdt, ett godt hufvud, och han hade dertill tur, så att hans kniffabrik gick, stångjernssmedjan gick och allting gick.

Redan vid ett af hans första förehafvanden rynkade man på näsan, och det ibland så att han såg det, ty han hade då ännu ej blifvit den magnat han sedermera blef, och man skulle kanske äfven i våra dagar ha gjort detsamma. Han var en stor vän af hästar, och isynnerhet var Putte, som fått draga lasset med alla hans dukar och allt hans kram, »gamle morbrors» ögonsten. Han förstod att Putte ibland behöfde taga motion, ty han, gamle morbror nemligen, var ingen gammal kaffesyster, och kunde ej, som sådana bruka göra med sina knä-hundar, af pur ömhet låtit Putte dö af vällefnad, fetma och andtäppa. Naturligt var, att »gamle morbror» sjelf var körsven på dessa motioneringsfärder, och redan första gången styrde han kosan mot en trakt hvars naturskönhet synnerligt slagit an på hans för allt sådant öppna sinne. Men ett oväntadt hinder mötte. Kommen till en hälväg, mycket pittoresk men mycket mörk

och dyster, ville icke Putte gå längre. Himlen vete, hvad han såg, men något mycket hemskt måtte det varit. »Gamle morbror» älskade sin trotjenare, men han var icke den man som klemade med någon, och då han, efter många smackningar och ryckningar på lömmarne, såg att djuret tredskades, så fann han sig förlåten att med stor motvilja visa Putte, att om också både denne och han sjelf trott motsatsen, piskan dock ej var »blot til Lyst.» Bileams åsna kunde ej ha beledsagat orden »hvi slår du mig?» med en mera vältalig blick, än den Putte kastade på sin husbonde, då han vände på hufvudet vid den ovanliga känslan på sin trinda länd. I nästa ögonblick var han dock igenom hälvägen — men i fullt sken; och väl var det att icke både »gamle morbror» och Putte förlorade lifvet på den färden, ty längre fram gick vägen utefter ett bräddjup.

Flere förnyade försök att förmå Putte taga sitt eljest alltid goda förstånd tillfång vid passerandet af hälvägen aflupo lika fruktlöst, fastän ej med samma vådliga resultat som det första. En tid derefter — och det var deråt grannarne rynkade näsan — lät han endast för Puttes räkning anlägga en väg, som gjorde en half fjerdingvägs krok, men som icke gick genom hälvägen!

Slutligen blef Putte så gammal att han måste skjutas. Denna hårda nödvändighet väckte en tanke i »gamle morbrors» sinne, hans värde först långt senare blef mera allmänt erkänt. Skulle det icke vara en välgerning både mot menskligheten och mot hästarne att låta slagta dem då de icke äro fullt lämplige till arbete? Morbror var icke den som lät afskräcka sig från ett experiment, vare sig af fördomar eller af andra svårigheter, och då åtskilliga år derefter åter en af hans hästar hade tjenat ut sin tid, blef han gödd och efter konstens regler slag-tad. »Gamle morbror» fann köttet förträffligt, men då han bjöd grannarne till sig med underrättelse att de skulle få smaka hästkött, anmälde allesammans förfall. Han var nu så rik att ingen vågade direkt visa sitt ogillande af ett dylikt tilltag, men hans trotjenare Sven, som slagtat hästen, ville ingen på lång tid vexla ett enda ord med. Det fordrades Svens hela stoiska mod och

blinda förtroende till sin husbonde, för att uppehålla honom under bördan af det allmänna föraktet.

»Gamle morbror» var mycket barnkär, och på sina promenader gick han alltid med kandisocker i fickorna, hvilket han utdelade till de bygdens barn han mötte. Måhända älskade dock barnen nästan lika mycket den tilltalande blick som lyste ur hans ögon och leendet på hans läppar, från hvilka de vänliga, direkt till barnasinnet gående ord utgingo som han för dem alltid hade till hands. Praktisk som han var, gick han dock snart i sin välvilja för barnen från utdelandet af kandisocker och äpplen öfver till funderingar, huruvida han icke skulle kunna ännu mera gagna de små snålvargarne än genom att ensamt tillfredsställa deras smak för slisk. Dessa funderingar antogo snart form, och man såg en byggnad uppväxa, hvars bestämmelse ingen af de kringboende kunde begripa, icke ens när de i densamma sågo en lärare omgifven af barn, eller då de hörde att »gamle morbror» tog inteckning i sin egendom, för att på detta sätt för everdeliga tider försäkra den nybildade skolan om en årlig ränta för dess underhåll och till lön åt skolläraren. Och detta skedde icke heller så långt efter 1800-talets början.

»Gamle morbror» gick, ända tills han i början af 1836-talet lades på sjukbädden, klädd i vadmalsjacka, en väst af samma tyg, hvilken icke räckte ned till knäbyxorna utan lät två tum af det hvita med linnet glänsa fram, ullstrumpor stora spännen. Sådan kunde på den tiden en man som var före sin tid uppträda. Se nu på våra framtidsmän. Hvilka förhoppningar om ett obegränsadt framåtskridande de än i öfriga afseenden kunna ingifva, så måste man då man ser dem förtvifla om att ett sådant framåtskridande längre finnes till för skradderiet — det har redan hunnit sitt *nec plus ultra*.

Kanondunder och regn. En tysk författare har gjort den iakttagelsen, att under alla krig i senare delen af vårt århundrade har förskräckligt regnväder varit rådande. På Krim, i Italien, i Böhmen och förliden höst i Frankrike, har regnet strömmat ned allt ifrån den stund som

den första sammandrabbningen egde rum. Den tyska författaren tror fullt och fast att detta förhållande icke beror på någon tillfällighet utan föranledes af den skakning i atmosfären som framkallas af kanonskotten, hvilken skakning å sin sida skulle uppväcka elektricitet. Det må tilläggas att författaren blir sina läsare skyldig alla bevis på riktigheten af denna hypotes.

Botemedel för fotskador. Då just för närvarande fotskador synas vara mycket allmänna, torde det vara skäl att ofentliggöra ett medel mot detta onda som skall ha bevisat sig vara bättre än alla andra sådana, och dertill är mycket enkelt. Man upplöser genom kokning ett skålpund Terra Catechu i tre skålpund vatten, och medlet är färdigt. Det strykes på såret, som på detta sätt erhåller en artificiell hud och snart läknar.

Innehåll: Sid.

Grundlag contra eganderätt	145.
Arbetarefrågan III	152.
Minnen från Sedan	157.
Blick på pressen	158.
Strödda underrättelser	159.
En man som var före sin tid, m. m.	

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för helt år 10 rdr, för halft år 5: 50, för kvartal 3 rdr, postarvodet för landsorts-prenumeranter inberäknadt.

OBS. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till Expeditionen af Samtiden, N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.*